

שיעור מו: 'קרן' - הגדרת האב ויישוב הבעיות

דף ב ע"ב

תוכן:

- א. הגדרת קרן - נזק שלא באורחיה
בין קרן לשן ורגל
כוונה להזיק הינה סימן ולא סיבה לקרן
- ב. ביאור מקומות שונים עפ"י
כשכשה באמתה - הקשיים בספק הגמרא
הקשיים בהבנת ספק הגמרא
- ד. פירוש הרא"ש בכשכשה באמתה
הקשיים בפירוש הרא"ש
ביאור ספק הגמרא לרא"ש
צדדי הספק לפי הרא"ש
- ה. כוונה להזיק וגם מצוי האם יהיה קרן
הסתירה לכאורה ברש"י
הקדמה ליישוב הסתירה - תוספות בעניין הרגה ברביעה
יישוב הסתירה - חלוקה בדרגת המצוי
כוונה להזיק ויש הנאה להזיקה
- ו. ביאור המחלוקת אם סתם שוורים בחזקת שימור
שאלות לעיון
ביאור המחלוקת
- ז. יישוב הקשיים מהשיעור הקודם
כלבא דאכל אימרי

אבנו סכיננו ומשאנו

אכלה כסות או כלים

כופר בקרן לעומת רגל

ח. ביאור הסוגיה אצלנו

ט. משונה בפעם שלישית

האם משונה בפעם שלישית יהיה שן

דברי רש"י בעניין חזא ירוקא והסברם

האם ספק העדאה לצרורות הוא בנקודה זו

צמצום העולה מרש"י בעניין חזא ירוקא

י. דרך אחרת בביאור הסוגיות

דרך תור"פ בכלבא דאכל אימרי

האם כלבא דאכל אימרי פטור בר"ה

כלבא דאכל אימרי לאחר ג"פ

מקורות

המקורות לשיעור הקודם

הרמב"ם בהלכות נזק"מ א, ב

תוספות בדף יז ע"א ד"ה "דרסה"

תוספות ר"פ על ספק הגמרא בדף יט ע"ב בעניין כשכשה באמתה

הרא"ש שם בפרק ב סימן ב

תוספות בדף מא ע"א בד"ה "הא"

בדף טו ע"א מחלוקת האמוראים אם פ"נ קנסא או ממונא

רש"י בדף מח ע"ב ד"ה "דחזא ירוקא"

חידושי רבנו מאיר שמחה לדף יט ע"ב

א. הגדרת קרן - נזק שלא באורחיה

בין קרן לשון ורגל

את כלל מעשי הבהמה ניתן לחלק לשני סוגים: ישנם מעשים אותם עושה הבהמה **מחמת טיבעה הרגיל**, מעשים שנדחפת היא לעשותם כדחף טבעי וממילא הם חלק מהמהלך הקבוע של חייה, אולם ישנו סוג אחר של מעשים, כאלה החורגים ממהלך חייה הטבעי וסיבות שאינם הדחפים הטבעיים גורמות לעשייתם.

והנה הברייטא אומרת בריש דף ב ע"ב: "ת"ר ג אבות נאמרו בשור: הקרן והשן והרגל" - מזיק 'שור' מתחלק לשניים: נזק שמזיקה הבהמה במהלך הטבעי של חייה וסוג זה עצמו מתחלק לשניים: לשון ולרגל, ולפעולת נזק החורגת ממהלך חייה הטבעי שזה 'קרן'.

'שן' ו'רגל' הינן פעולות השייכות למהלך חייה הטבעי, טיבעה של בהמה לאכול ולחפש הנאה לצורך עצמה וכן טיבעה ללכת ולדרוך על כל הנקרה בדרכה ללא שימת לב וכוונת היזק, שו"ר הם המעשים הטבעיים של בהמה. לעומת 'קרן' הוא מעשה שבו חורגת הבהמה מטיבעה.

פעולה החורגת ממהלכה הטבעי אין בכך לומר שהיא בהכרח פעולה משונה, אלא זו פעולה שיש לה סיבה חיצונית הגורמת אותה ולא טיבעה.

כוונה להזיק הינה סימן ולא סיבה לקרן

הרמב"ם לא הזכיר את עניין 'כוונתו להזיק' בדברו על 'קרן', אלא על "מעשים שאין דרכה לעשותם תמיד" (נזק"מ א, ב).

מה תפקיד 'כוונתו להזיק' שהזכירה הגמרא אצלנו?

כאשר אנו באים לקבוע שפעולה מסוימת איננה טבעית לבהמה, כיצד אנו קובעים זאת? אנו נעזרים בסימנים. מהם אותם הסימנים?

סימן אחד הוא: **השינוי**. ישנן פעולות כאלו שהינן מאד משונות, כמו למשל: כלבא דאכל אימרי, לגבי פעולות משונות אלו ברור הדבר שאינן נובעות ממהלכה הטבעי. אולם ישנן פעולות שאינן מאד משונות, למשל רשימת הנזקים של אותם "חמישה תמים": נגיחה, נגיפה וכו', שלא ניתן לומר לגביהם שהן פעולות מאד משונות, והראיה לכך היא שהרי ראינו שתוספות בדף ה נוקטים שלמ"ד פ"נ ממונא אותם נזקים המופיעים ברשימת קרן

מוגדרים כמעשים שדרכה בכך וא"כ ע"כ אינם שינוי גמור. מעשים הנעשים בדרגת שינוי שאיננו שינוי מובהק מותיר אותנו נבוכים כשאין בידנו כדי לקבוע האם מעשה זה אינו טבעי לה ושייך למעשה 'קרן' שלה, או טבעי לה ושייך למעשה 'רגל' שלה, כאן נכנס סימן נוסף שהוא יכריע אם יהיה זה 'קרן' או 'רגל'. מהו?

הסימן השני הוא: עניין הכוונה להזיק, אם הפעולה נעשית ללא שום כוונה מיוחדת, הרי שהעשייה הסתמית של דבר שאינו מאד משונה מעידה על כך שהמעשה כלול במנהגה וטיבעה, אולם אם איננה נעשית סתם אלא מתוך כוונה כפעולה מיוחדת, זה מעיד על כך שלפנינו מעשה שמחוץ לגדרה הטבעי ואז זה יוגדר כ'קרן'.

ב. ביאור מקומות שונים עפ"י

1. תוספות בתחילת פרק שני בדף יז ע"א ד"ה "דרסה" כתבו: "...דסד"א דמשונה הוא כיון דדרסה כ"כ בחוזק שניתז השבר על כלי אחר ושברו ומסתמא להזיק נתכוונה". יל"ע מדוע כתבו תוספות שני מגדירים כדי לומר שזה קרן, פתחו בכך שזה משונה וסיימו בכך שמסתמא להזיק נתכוונה והרי בכלבא דאכל אימרי ראינו שדי בכך שיהיה משונה.

להנ"ל נאמר שבמקרה עליו דיברו תוספות והוא "דרסה על הכלי" שכתבו שהייתה הו"א שהוא קרן, המעשה עצמו שהוא הליכה אינו משונה אלא שעוצמת המעשה משונה ואין בשינוי כזה כדי להפקיע מידי רגל ולקבוע שהוא אינו פעולה טבעית, רק הכוונה להזיק מעידה על יציאה מפעולה טבעית. כוונתם באמרם "משונה" הוא שהדבר חורג מפעולה טבעית שלה שזה כאמור מגדיר קרן, אולם קביעתם שהדבר אינו טבעי לא יכלה להסתמך על עצם השינוי כי אינו מובהק ונסמכה על כך שמסתמא להזיק נתכוונה.

2. זהו פשר רש"י בדף י על "דש בנירו" שכתב שכוונתו להזיק, כי השינוי שם אינו מובהק כ"כ ונצרך לסיוע מכוח זה שהתכוון להזיק.

3. לפי"ז נבין את ששאלנו על רש"י בד"ה "בעיטה" שכתב: "שבעטה ברגליה ושברה את הכלים ואהכי הוו תולדה דקרן דכוונתן להזיק כי קרן, ואין הנאה להיזקה כי קרן ואין היזקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל אימת דלא הועדה בבי"ד ג"פ בכך אינה משלמת נזק שלם".

והנה למדנו ברש"י שלאחר שכתב את דמיונה של בעיטה לקרן הוסיף, לכאורה, למה אין זה שייך לשאר אבות וכתב שאינה 'שן' כי אין הנאה להיזקה ואין זו 'רגל' כי אין היזקה מצוי ותמהנו למה הוצרך רש"י לומר שאינה שייכת לשאר אבות, אם כבר אמר ששייכת לקרן? מדוע כדי להגדיר את קרן לא די בהגדרה חיובית שנתן בזה שכוונתה להזיק אלא צריך להוסיף גם הגדרות שליליות שבעיטה אינה דומה לשן ולא לרגל?

כמו"כ, ראינו שרש"י בד"ה "הני אין הזיקן מצוי" כתב "הלכך תולדה דקרן הן דאין היזקו מצוי ואין הנאה להיזקו ומשלמי חצי נזק כקרן", כאן רש"י כלל לא הזכיר את ההגדרה החיובית של קרן, שכוונתה להזיק אלא רק את השליליות מדוע אינו כשן ורגל, אע"כ צ"ל שבזה עצמו ביאר רש"י למה הוא קרן וזה דבר שצריך לבאר.

ולהנ"ל נאמר, אמרנו שבשור יש שני סוגי מזיקים: אלו שהם חלק מהמהלך הטבעי של הבהמה שזה שו"ר וזה שאינו טבעי שהוא קרן. זו כוונת רש"י שכתב לגבי בעיטה, גם שכוונתה להזיק וגם שאין הנאה להיזקה כי זה באמת עניין אחד, שהרי כפי שביארנו שעניין "דרכה להזיק" ו"אורחיה" בעצם אינו נגזר משכיחות ומספר הפעמים אלא זה מציין פעולה שנעשית מדחף טבעי לה, 'שן' עושה זאת כפעולה טבעית, דבאמת אינה רוצה להזיק אלא לאכול כי היא רעבה, וכן רגל בתכונה טבעית הולכת ולא אכפת לה אם יש כלים בדרך. ממילא כוונת רש"י שקרן לאו אורחיה היא שאינה בתכונה הטבעית לה אלא ע"כ כי רוצה להזיק דאל"כ למה עושה זאת הרי אין לה צורך טבעי לכך, וזה נקרא כוונה להזיק ורש"י לא אמר כאן שני דברים שונים, אלא אין הנאה להיזקה ולא מצוי, היינו אין זה מצורך טבעי, א"כ למה עושה? כי כוונתה להזיק.

לכן כשרש"י מסביר מה זה קרן, אומר שאין היזקה מצוי ואין הנאה להיזקה ובאמת לא כתב זאת כדי לשלול ולומר שזה לא רגל ולא שן אלא **אמר זאת כהגדרה חיובית לקרן**, היינו שאין זה ממהלכה הטבעי אלא עושה זאת כמזיק, ד'הנאה להיזקה' אינו מגדיר פרטי של שן אלא הוא רק דוגמא לעניין ה'אורחיה' והרי הגדרת קרן באופן חיובי הוא מה שאינה אורחיה, וא"כ רש"י כתב הגדרה חיובית למה היא קרן ולא למה אינה שו"ר.

דמות ראייה לכך שרש"י לא בא לומר הגדרה שלילית ולבאר שאינה רגל: רש"י כתב "ואין היזקה מצוי תדיר" ובד"כ כשמציינים לרגל לא כותבים "תדיר" ועיין עוד לקמן בזה.

4. לגבי הסתירות שברש"י - כאמור, הגדרת רש"י לקרן ש"כוונתה להזיק" איננה עצם ההגדרה, איננה הסיבה לראותה קרן, שהגדרתה כאמור היא נזק שלא אורחיה, אלא זה רק סימן לכך שהפעולה לא באה מצרכיה הטבעיים אלא חריגה מהם, גם 'משונה' הינו רק סימן לכך ולא עצם ההגדרה (או 'משונה' במובן של חריגה מהטבע שזה עצם ההגדרה) וא"כ אין סתירה ברש"י.

5. הגמרא שאלה "נשיכה תולדה דשן היא" ותירצה "שן יש הנאה להזיקה, הא אין הנאה להזיקה" והקשה תוספות הרא"ש מדוע הגמרא לא תירצה שנשיכה אינה תולדה דשן מפני ששן אין כוונתה להזיק ואילו בנשיכה כוונתה להזיק?
והנה בחידושי תלמיד הרא"ה ור"ת תירץ שזו באמת כוונת הגמרא באומרה שבנשיכה אין הנאה להזיקו, היינו שכוונתה להזיק וזה עולה כמבואר כאן.

ג. כשכשה באמתה -הקשיים בספק הגמרא

הקשיים בהבנת ספק הגמרא

ראינו בדף יט ע"ב את שאלת הגמרא "כשכשה באמתה מהו", כשצדדי הספק הם: "מי אמרינן מידי דהוה אקרן, קרן לאו יצרא קתקיף ליה הכא נמי לא שנא, או דלמא קרן כוונתו להזיק הא אין כוונתה להזיק".

הגמרא מסתפקת אם זו תולדה דקרן או דרגל, ויש לעיין בספק הגמרא:

1. הצד השני בגמרא הוא שאינו דומה לקרן כי "קרן כוונתו להזיק", וקשה שהרי מצאנו קרן גם כשאין כוונתו להזיק כמו בכלבא דאכל אימרי.

2. יוצא שהצד הראשון בספק לומד שזה קרן למרות שאין כוונתו להזיק ונמצא שספק הגמרא הוא האם המגדיר של קרן הוא 'כוונתו להזיק' או לא וזה תמוה.

אולם, ניתן היה להבין שלפי שני צדדי הספק ברור לגמרא שהגדרת קרן זה 'כוונה להזיק', אלא שדנה הגמרא איך ננתח את המגדיר הזה, האם כפשוטו שצריך שכוונתו תהיה להזיק או שצריך שתהיה פעולה של התקפה יצרית מסוימת, דבר שעושה מחמת תקיפת היצר בין אם היצר תוקפה להזיק ובין אם תוקפה לביאה ו"כוונה להזיק" זהו אחד האופנים של יצרא קתקיף, וצ"ע.

3. יל"ע מדוע אכפת לגמרא אם זה נקרא כוונתה להזיק, ומדוע אם זה לא דומה לקרן זה יהיה רגל, הרי ממנ"פ אם זו פעולה משונה כיצד יתכן שזה יהיה רגל, הרי ראינו שכל משונה לכאורה זה קרן ומה ההסתפקות בכלל, ואם אי"ז משונה כלל מה אכפ"ל שיצרא קתקיף, כיוון שזה אורחיה זה צריך להיות רגל כמו שראינו בתוספות בדף טז לגבי נחש וא"כ מהו בכלל ספק הגמרא, לכאורה השאלה צריכה להיות רק אם זה אורחיה או משונה - כך שואל שם 'תוספות רבנו פרץ' וז"ל: "ותימא ניחזי אנן אי אורחיה לכשכש פשיטא דפטור בר"ה ומאי קאמר מידי דהוה אקרן, ואי לאו אורחיה מאי קאמר קרן כונתו להזיק האי אין כונתו להזיק ומה בכך מ"מ כיון דלאו אורחיה הוי קרן...".

4. תוספות ר"פ מתרץ שבאמת הוי אורחיה ולא משונה אך כיון שעושה עם כוונה יצרית ספק הגמרא הוא דאולי זה כקרן מועדת מתחילה, אך זה קשה לפי מה שראינו בתוספות על נחש שצריך להיות רגל ובכלל תירוצו צ"ב ועיין לקמן.

ד. פירוש הרא"ש בכשכשה באמתה

הקשיים בפירוש הרא"ש

כתב הרא"ש שם בפרק שני סימן ב: "כשכשה באמתה מהו - מיבעיא ליה אי חשיב שינוי, דלאו אורחיה בכך אלא לפעמים כשיצרו תוקפו, או דלמא כיון דאין כוונתו להזיק לא דמי לקרן, הלכך הוי כרגל דכיון דאין כוונתו להזיק א"כ למה תעשה כשכוש זה אלא דאורחיה בכך".

ויש לעיין בדבריו הקשים:

1. כתוב ברא"ש שספק הגמרא הוא אם דרכה לכשכש באמתה או שזה שינוי, ולכאורה מאד לא מובן, וכי בזה מסתפקת הגמרא? וכי לא ניתן לברר ברפרות כמה פעמים בשבוע היא מכשכשת באמתה ולדעת אם דרכה בכך?

2. עוד קשה, הרי הרא"ש עצמו הקדים ש"לאו אורחיה בכך אלא לפעמים", וא"כ הרא"ש ידע מה שכיחות התופעה וא"כ מה השאלה?

3. עו"ק על הרא"ש שהרי הגמרא לא העמידה שאלה מציאותית אלא למדנית, שיש צד שדומה להגדרת קרן ויש צד שאינו דומה, וכיצד הרא"ש מפרש בשונה מהגמרא?

ביאור ספק הגמרא לרא"ש

ספק הגמרא אינו כמה פעמים ביום או בחודש היא מכשכשת באמתה, לא זה קובע בעצם אם זו פעולה של "אורחיה". יכולה הבהמה לעשות פעולה מסוימת אחת לחודש וזה יקרא "אורחיה" ויכולה לעשות פעולה אחרת אחת ליום ולא תיקרא "אורחיה" (בעיקרון, אולם בד"כ תדירות הפעולה מהווה סימן על טבעיותה). כפי שביארנו לעיל, אכילה קרויה פעולה של "אורחיה" לא כי נעשית מספר פעמים ביום, אלא כי הדחף לאכול, הרעב, הינו דבר מובנה בבע"ח וחלק מטבעם, כל פעולה שבאה כמענה לדחף טבעי, כרעב, הקיים בבע"ח, יוגדר "אורחיה" גם אם תכיפות הרעב ליצר מגיע פעם בשבוע ולא מספר פעמים ביום כרעב לאוכל, ולעומ"ז אם אינו דחף טבעי אלא סיבה חיצונית גורמת לו הרי שגם אם יקרה מספר פעמים ביום לא יוגדר כ"אורחיה". סיכומו של דבר - "אורחיה" אינו מוגדר עפ"י השכיחות אלא עפ"י המניע לו (וזה מובן ה"אורחיה" השני שבדברי הרא"ש שהוא הגדרת רגל לעומת ה"אורחיה" הראשון בדבריו שם כוונתו לשכיחות).

פעולה שהיא אורחיה תוגדר רגל או שן ופעולה שאינה אורחיה תוגדר כקרן.

א"כ, באמת הרא"ש לא אמר הסבר שונה מזה שהגמרא אמרה. הרא"ש הקדים ואמר שהבהמה עושה זאת לפעמים ולא שזו פעולה נדירה ביותר, כי אם הייתה זו פעולה נדירה הרי שזה היה סימן על כך שזו איננה פעולה טבעית לה.

ממילא כעת מונח לפנינו ספק כיצד להגדיר את פעולת הכשכוש באמתה, האם כמעשה של מנהג טבעי ואז תהיה 'רגל' או כמעשה של חריגה מהמהלך הטבעי ואז תוגדר כקרן? לפי מה שראינו לעיל ובגמרא אצלנו היינו אמורים לבדוק זאת ע"י הסימן השני והוא של עניין "כוונתו להזיק" כדי שיכריע אם פעולה זו איננה שייכת ל"אורחיה" של הבהמה, אולם הבעיה היא שאצלנו אין זו פעולה שכוונתה להזיק אלא פעולה של התקפת היצר וכאן מגיע ספק הגמרא.

צדדי הספק לפי הרא"ש

צד אחד בגמרא אומר שהמבחן לקרן כדי לקבוע אם זו פעולה החורגת מטיבעה, הוא מעשה של התקפה מסוימת ולא דווקא כזו שנועדה להזיק, די בכך שתהיה פעולה של התקפה יצרית מסוימת, דבר שעושה מחמת תקיפת היצר, בין אם היצר תוקפה להזיק ובין אם היצר תוקפה לביאה, מעיד על חריגה מטיבעה, ו"כוונה להזיק" היא רק אחד

האופנים של 'יצרא קתקיף' והרי כשכשה באמתה זו התקפה. לצד זה תקיפת היצר הינה סיבה חיצונית וחריגה ממהלך חייה הטבעי ואינו חלק מאורחיה.

צד שני בגמרא אומר, מדוע נגיפה נשיכה וכו' אינו מוגדר כפעולה של 'אורחיה', הרי לפעמים עושה הבהמה פעולות אלו ואינו שינוי מובהק? בגלל ש'כוונתו להזיק' הוא הסימן והוא מגדירו כמעשה חריג היוצא מגדר הטבע, אולם בכשכשה באמתה שאין כוונתה להזיק ממילא ע"כ יוגדר כטיבעה, וכפי שכותב הרא"ש: "דכיון דאין כוונתו להזיק א"כ למה תעשה כשכוש זה אלא דאורחיה בכך", ראייה שזה חלק מטיבעה. לפי צד זה הגמרא רואה את תקיפת היצר באופן של מעשה שהוא מעט משונה שהוא באמת חלק מטיבעה של הבהמה ויש לראותו כמהלך חייה הטבעי, כמו שרעב לאוכל תוקף אותה אחת לזמן כחלק ממהלך חייה הטבעי, כך רעב יצרי תוקפה אחת לזמן כחלק ממהלך חייה הטבעי.

הבדל ההתבוננות בין שני צדדי הגמרא אם לראות כוונה יצרית כחלק מחייה הטבעיים של בהמה הינו על מקום היצר בחיי בהמה (בהמה ולא אדם...).

וזה מה שכתב הרא"ש "א"כ אורחיה" כשאין כוונתו למשהו סטטיסטי אלא למעשה של 'אורחיה'.

ה. כוונה להזיק וגם מצוי האם יהיה קרן

הסתירה לכאורה ברש"י

שאלנו, שרש"י מגדיר שבעיטה היא קרן לא רק כי כוונתה להזיק אלא גם כי אין היזקה מצוי, מדויק בדבריו שאם היה היזקה מצוי, אף שגם כוונתה להזיק לא היה זה קרן אלא רגל, אולם רש"י בדף ג ע"א ד"ה "ומאי שנא שן" כתב: "...כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהיזקו מצוי ואין כוונתו להזיק", מדויק שאם כוונתו להזיק אע"פ שההיזק מצוי לא יהיה זה רגל אלא קרן, ההיפך ממה שמבואר ברש"י אצלנו, גם רש"י בדף יז ע"ב ד"ה "תנא אבות" כתב כרש"י בדף ג "דתולדות דרגל הן דהיזקה מצוי ואין כוונתה להזיק".

הקדמה ליישוב הסתירה - תוספות בעניין הרגה ברביעה

לפי מה שהתבאר לעיל שעניין ה'יצרא תקפה' נועד כדי להגדירו כחריגה מטיבעה, נראה שאם יהיה דבר שאורחיה בכך ועושה אותו בקביעות, אע"פ שיצרא תקפה יוגדר וודאי כ'אורחיה', ובאמת כך תוספות אומרים בדף מא ע"א בד"ה "הא", שם הגמרא אומרת שאם הבהמה רבעה וקטלה איננה נידונת כקרן כי קרן כוונתו להזיק והאי כוונתו להנאת עצמו, והעירו תוספות: "ואע"ג דכשכשה באמתה מבעיא בפרק כיצד הרגל לפי שיש שם שינוי קצת ודמי טפי לקרן אבל רביעה לאו שינוי הוא ולא דמי לקרן וכשן גמורה היא שמזקת ע"י אכילה", והנה מה שכתבו שבכשכשה באמתה יש שינוי קצת הרי זה כדברי הרא"ש שראינו שכתב "לאו אורחיה כך אלא לפעמים", ומה הצורך לומר שזה מעט משונה?

להנ"ל הדבר ברור. מעשה כאורחיה, הנובע מטבע הבהמה, מוגדר כשו"ר ואילו מעשה דלאו אורחיה מוגדר כקרן, אם המעשה מאד משונה וודאי מוגדר הוא כלאו אורחיה, אולם השאלה היא רק במשונה קצת, ולכן אומרים תוספות על הגמרא שבהמה שרבעה והרגה ברביעה אינה משלמת כופר כי אין כוונה להזיק, שלמרות שסו"ס יש התקפת יצר והגמרא בדף יט נשארה בתיקו בכשכשה באמתה אם די בהתקפת יצר כדי להגדיר כקרן, מ"מ התקפת יצר לבד אף אם נחשבת ככוונה להזיק לא די בה, אלא זה מתלווה לשינוי מועט וכדברים שאמרנו ברא"ש שזה מכריע את השינוי המועט להיות מוגדר כשינוי וכפעולה לא טבעית.

יישוב הסתירה - חלוקה בדרגת המצוי

אמרנו לעיל שכוונת רש"י בדף ב ע"ב בכותבו שקרן אין הזיקה מצוי היא לומר כנ"ל שהגדרת קרן הוא מה שאינה עושה כחלק ממהלכה הטבעי, וזו כאמור הגדרה חיובית, לכן כתב רש"י גם שכוונתה להזיק, לא מפני שכוונה להזיק זו הגדרת קרן, אלא כי זה סימן לכך שיש כאן חריגה ממהלכה הטבעי.

ובדבר הסתירה ברש"י לדבריו בדף ג ע"א, הרי שאם נשים לב נבחין שרש"י מוסיף בדף ב ע"ב מילה אחת וכתב: "ואין היזקו מצוי **תדיר**". בד"כ כשכתוב לגבי רגל שהיזקה מצוי לא כתוב "תדיר", ובאמת אם תהיה פעולה שנובעת מכוונה להזיק אולם הזיקה יהיה מצוי כזה **תדיר** היא באמת לא תהיה קרן כי זה יהיה האורחיה שלה ויהיה שו"ר אף אם כוונתו להזיק.

איפה מצינו פעולת אורחיה שכוונתו להזיק? אלו דברי התוספות בדף טז ע"א ד"ה "והנחש" שכתבו שנחש, אף שכוונתו להזיק הוא כרגל כי אורחיה בהכי, שמכיוון שזה 'אורחיה' הרי זה רגל אף שיש כוונה להזיק, כי כאמור כוונה להזיק איננה סיבה לעצמה לעשותה קרן אלא רק מהווה מבחן לכך שאין זו פעולה טבעית לה, אך בנחש הטבע שלו הוא כוונה להזיק ואם זה 'אורחיה' אז זה רגל.

אולם בדף ג, כשכתב שרגל זה הזיקו מצוי ואין כוונתו להזיק, ומדויק שאם יהיה כוונתו להזיק יהיה זה קרן אף שהזיקו מצוי, הרי זה מפני ששם רש"י לא כתב "תדיר" ודרגת ה'אורחיה' הזו כאשר יש כוונה להזיק זה מכריע שעושה זאת לא בגלל שזה טבעה אלא כי רוצה להזיק ונמצא לפי"ז תוספת חידוש ברש"י על פני מה שראינו ברא"ש ובתוספות, שלא רק פעולה מעט משונה מוכרעת כפעולה לא טבעית כאשר יש כוונה להזיק, אלא גם פעולה שהיא בגדר אורחיה אך לא אורחיה תדיר - יש לבדוק אם נעשית מתוך כוונה להזיק או מתוך סתמא, בכדי לקבוע אם היא פעולה טבעית (אמנם יש בזה קצת קושי מסבירא לפרש פעולה מצויה כדבר החורג מהטבע ועיין בזה בסעיף האחרון לשיעור).

כוונה להזיק ויש הנאה להזיקה

רש"י אצלנו מוסיף שאין הנאה להזיקה ויל"ע למה אכפת שיש הנאה, הרי מוכח בדף טו גבי כלבא דאכל אימרי שאם היה משונה למרות שנהנית הוי קרן ולא כמו שכתב כאן שאם הייתה הנאה הוי שן למרות שכוונתה להזיק? ובמהדור"ב שם העיר זאת. ונראה שלהנ"ל מתורץ, משונה ממש מפקיע משן אף אם יש הנאה להזיק.

ו. ביאור המחלוקת אם סתם שוורים בחזקת שימור

שאלות לעיון

בדף טו ע"א נחלקו אמוראים אם פ"נ קנסא כי "סתם שוורים בחזקת שימור" או פ"נ ממונא כי "סתם שוורים לאו בחזקת שימור" ויל"ע:

1. האם זו מחלוקת במציאות? וודאי שלא ניתן לומר כך שהרי ניתן לבדוק זאת! האם המחלוקת היא רק בקביעת קו הגבול אשר השכיחות עד אליו מוגדרת כדבר שכיח וממנו ולמעלה מפסיקה להיות דבר שכיח?

2. מהו לשון הגמרא אם סתם שוורים הם "בחזקת שימור" או לא, הרי למעשה המחלוקת

היא האם ניתן להגדיר מציאות של נגיחה כמציאות שכיחה או נדירה ומה השייכות ללשון הגמרא אם הם בחזקת שימור?

3. הגמרא אמרה בדף ה ע"ב שניתן ללמוד את שאר האבות מ"בור וחד מהנך" חוץ מקרן וביארו תוספות שכונת הגמרא שרק למ"ד פ"נ קנסא לא ניתן ללמוד קרן מהנך כי לא אורחיה, אולם למ"ד פ"נ ממונא ניתן ללמוד, כי קרן אורחיה הוא.

והדבר צ"ע, שהרי אם לא היה כתוב בתורה קרן והיה עלינו לקבוע אם ניתן ללמוד אותה מבור וחד מהנך, היינו צריכים לקבוע אם היא אורחיה כבור וניתן ללמוד מבור וחד מהנך או שמא היא פחות אורחיה ואז לא ניתן ללומדה, וכיצד היינו קובעים זאת? ע"כ לפי המציאות והרי המציאות היא אותה המציאות לפי שני המ"ד, אז מה נפק"מ אם מ"ד אחד מגדיר אותה כאורחיה ומ"ד שני לא, הרי זו אותה המציאות וכיצד ניתן להבין שחלקו אם ניתן ללומדה או לא?

ביאור המחלוקת

לשיטת תוספות

לשיטת תוספות, מ"ד פ"נ ממונא' למד שקרן הינה אורחיה כמו שו"ר, הגדרנו לעיל את שו"ר כנזקים כאלו שנובעים מדחף טבעי, וא"כ ע"כ לדידם השאלה שלפנינו היא האם הדחף לנגוח הינו דחף טבעי הקיים אצל בהמה כמו דחף לאכול, למשל, ולכן יוגדר כ"אורחיה", ואף שאינה נוגחת כל יום אולם גם איננה אוכלת כל שעה, אלא כאשר מתעורר אותו הדחף הטבעי לאכול היא אוכלת וכשמתעורר הדחף לנגוח היא נוגחת, אלא שלאכילה הוא מתעורר אחת למספר שעות ואילו לנגיחה מתעורר לזמן יותר ארוך - כך לומד מ"ד ממונא'.

ומ"ד קנסא' סובר שנגיחה זו יציאה מהטבע שלה דאין לה דחף טבעי לנגוח אלא סיבה חיצונית גורמת לזה.

נמצא שלמ"ד פ"נ ממונא' האב של קרן הוא נזק של 'אורחיה', שהרי זו עצמה המחלוקת בין שני המ"ד וממילא היא כמו שו"ר וגם קרן נכנסת לאותו אב של 'אורחיה', אלא שה'אורחיה' נחלק לכמה מאפיינים, והמאפיין של קרן הוא הכוונה להזיק (כפי שבאמת נקטה סוגיין שבפשטות נאמרה לר"פ הסובר פ"נ ממונא) ואילו למ"ד פ"נ קנסא' וכך פוסקים, נגיחה איננה נכנסת ל'אורחיה' והיא אב נפרד ושונה מהותית משו"ר.

לשיטת רש"י

אולם ברש"י ראינו שלמד שגם למ"ד פ"נ ממונא הנזק אינו 'אורחיה', כך הגדיר זאת בכתובות, ולכן בדף ה' ע"ב למד שלא ניתן ללמוד קרן משאר אבות אף למ"ד ממונא. בשיטתם"ק לדף טו ע"ב בשם תלמידי רבי ישראל כתב: "דלאו אורחיה שאומר הגליון (שלמ"ד פ"נ ממונא קרן נמי לאו אורחיה לגמרי) אין פירוש שאין אורחיה לעשותו, אלא הכי פירושו, משום דכוונתו להזיק ויצרו תקיף עושה דברי היזק שלא אורחיה".

היינו, יש שני מושגי 'אורחיה', יש מצד מספר פעמים שעושהו ויש מצד הגדרה כעשייה טבעית, ולמ"ד פ"נ ממונא מה שקרן אין אורחיה אין הכוונה שאין אורחיה לעשותו בפועל, אלא אין זו תכונתה הטבעית, ועושה זאת מצד שכוונתה להזיק.

נמצא שלפי רש"י שני המ"ד מסכימים שהגדרת קרן היא שהנזק אינו טבעי לה, אולם למ"ד ממונא גם דבר שאין טבעה לעשותו עלולה לעשות זאת, ולמה? כי כוונתה להזיק אף שאינה תכונתה הטבעית. פעולה שנעשית כחלק מהצרכים הטבעיים שלה - וודאי שלגביה אינה בחזקת שימור, שהרי בוודאי תעשה זאת, אולם לגבי דבר שאינו נובע מתכונתה הטבעית יש מקום להסתפק אם תעשה וכאן נחלקו שני המ"ד אם היא קרויה בחזקת שימור לגבי זה.

ז. יישוב הקשיים מהשיעור שעבר**כלבא דאכל אימרי**

"כלבא דאכל אימרי" זה 'קרן' כי זה משונה והתקשינו שהרי אין כוונתו להזיק, ואצלנו בגמרא מוגדרת קרן ככוונתו להזיק, אולם להנ"ל מיושב שגם עניין השינוי וגם עניין הכוונה להזיק אלו צדדים ובחינות שונות של נזק שאינו "אורחיה" וחריגה מהטבע.

ראינו שתוספות שם אמרו שלמ"ד פ"נ ממונא יהיה פטור והאחרונים למדו שלמ"ד פ"נ ממונא הגדרת קרן היא הכוונה להזיק ורק למ"ד קנסא ההגדרה היא המשונה וכבר הקשינו על הבנה שכזו, דמנ"ל שהמ"ד קנסא חולק בהגדרה וסובר שהיא משונה ולא כוונה להזיק?

אך להנ"ל באמת לא נכון לומר שלמ"ד פ"נ ממונא ההגדרה של קרן היא כוונה להזיק (האחרונים אמרו כך כי לא מצאו הגדרה אחרת) ובאמת כשמדקדקים בלשון תוספות

שכתבו שלמ"ד פ"נ ממונא יהיה פטור על כלבא דאכל אימרי לא רואים שכתבו כי למ"ד זה הגדרת קרן זה מה שכוונתו להזיק ובכלבא דאכל אימרי אין כוונתו להזיק, אלא כתוב בתוספות שלדידו ההגדרה לקרן היא "אורחיה", וכמו שביארנו לעיל את דרך תוספות בהסברת המחלוקת בין שני המ"ד ונמצא שלאף מ"ד לא ראינו שהגדרת קרן היא 'כוונה להזיק' ולאידך גיסא גם לא נכון להגדיר שהגדרת קרן זה 'משונה' כמציינת פעולה משונה, ואילו רש"י שסתם שם זה מפני שלשיטתו שני המ"ד מסכימים שהגדרת קרן זה נזק דלאו אורחיה וכמ"ש לעיל.

אבנו סכינו ומשאו

ראינו שתוספות בדף ג ע"ב לא כתבו שבגלל שקרן כוונתו להזיק לכן לא שייך בכלל שאסו"מ יהיו קרן אלא כתבו דבר זה רק כפירכא, ותמהנו על זה, ולהנ"ל מובן כי באמת אין הגדרת קרן כנזק שכוונתו להזיק, אלא הגדרת קרן להלכה, כמ"ד קנסא, היא נזק שלאו אורחיה שאין זה חלק מפעולה טבעית אלא כפעולה שיוצאת מגדר הטבע. מה מיוחד פעולה שיוצאת ממהלך החיים הטבעי? צ"ל שזה שניתן להגדיר פעולה זו כ'פעולת היזק', וא"כ האבן וודאי עונה על הגדרה זו, היא וודאי 'מזיק', אין לאבן מהלך טבעי ופעולתה היא פעולת היזק, וזה ודאי דומיא דקרן, לכן תוספות לא כתבו שאבן איננה מתחילה בכלל להיכנס להגדרת קרן, אלא הקשו רק כפירכא בעלמא דאמנם הגדרת הקרן היא הלאו אורחיה וזה קיים גם באבן, אולם יש עניין של "כוונה להזיק" שהוא הגדרה לא באב, אלא בצורת הנזק וזו פירכא בעלמא.

אכלה כסות או כלים

נראה להוסיף ולבאר בזה את רש"י בדף יט שהערנו על הסתירה בדבריו שכתב פעמיים משונה ופעם אחת כוונה להזיק, ולהנ"ל נאמר כך: רש"י ביאר שם פעמיים שקרן הוי משונה כי זה באמת המבחין העיקרי להגדיר את הפעולה כ'לאו אורחיה', ואילו בשונרא דאכל תמרי, ששם רש"י כותב את עניין כוונה להזיק, לשון רש"י היא: "אבל כסות וכלים אפילו ע"י הדחק לאו אורחיה למכלינהו אלא מתכון להזיק", הרי שרואים ברש"י ברור שכתב זאת כנימוק למה אין זה אורחיה, וזה ממש כמו שהעלנו ברא"ש.

רש"י שם ביאר את עניין אכילה ע"י הדחק, שהשאלה היא אם הוי 'אורחיה' כאשר אוכלת דברים אלו בזמן שיש לה מה לאכול ולשון הגמרא היא אם "שמה אכילה" או לא,

ולכאורה מה נפק"מ אם שמה אכילה כשאוכלת ע"י הדחק, הרי כעת שיש לה דבר אחר לאכול אינה אוכלת זאת והוי משונה וא"כ למה יהיה שונה מכלבא דאכל אימרי שהוי אכילה אך משונה? באמת לא כתוב בגמרא שזו אכילה שהוי אורחיה, אלא כתוב רק ש'שמה אכילה' ולכאורה מאי נפק"מ בזה?

אלא כנ"ל, עיקר השאלה באמת היא אם פעולה זו קרויה 'אכילה', היינו אם הבהמה אוכלת בגלל טיבעה שזה קרוי 'אכילה', או שזה מעשה שלא עפ"י טיבעה, וכיון שרואים שכשאינן לבהמה מה לאכול היא אוכלת דברים אלו מוכח ששמה 'אכילה', ולכן אף שאין כרגע דרכה לאכול זאת כי יש לה דברים אחרים לאכול, מ"מ כיון ששמה 'אכילה' הרי שזו פעולה שעושה כחלק מטבעה ולכן השינוי כאן לא יפקיע משם 'שן', רק בכלבא דאכל אימרי שעצם המעשה מאד משונה הוי קרן ולכן דווקא כאן כתב רש"י על כסות וכלים שכוונתן להזיק אף של"צ בעצם שתהיה כוונתו להזיק כמו בכלבא ואימרי, כיון שראינו כאן שאכילה ע"י הדחק הוי אכילה, וזה שהוי משונה לא מפקיע מלהיות 'שן', היה קשה לרש"י שגם כסות וכלים רק משונה קצת וא"כ למה הוי קרן? לזה תירץ שכיוון שהתכוונה להזיק זה סימן שזה מעשה שלא עפ"י טיבעה, בכלבא שעצם העשיה משונה ל"צ כוונה להזיק, משא"כ כסות שפחות משונה.

כופר בקרן לעומת רגל

בדף כו מסתפקת הגמרא אם איכא כופר ברגל או רק בקרן כי כוונתה להזיק. שואל האחיעזר בח"ג סימן ס"ב שנראה מהגמרא שאם אין כופר ברגל אז אף פעם אין בה, כי אין כוונתה להזיק, והרי נחש הוא 'רגל' לתוספות בדף טז אף שכוונתו להזיק וא"כ למה שלא יהיה כקרן ויהיה כופר? ועוד ילה"ק דבגמרא שם נראה שבקרן וודאי יש תמיד כופר וקשה שהרי מצאנו קרן שאין כוונתה להזיק, כגון כלבא דאכל אימרי?

אמנם להנ"ל א"ש. ראינו שבתוספות בדף מא מבואר שאם הכלל בקרן זה יצרא תקפה, בכשכשה באמתה יהיה כופר כי זה משונה קצת, ולכן מוגדר כמעשה לא טבעי, אך בנחש תוספות אמרו שנכלל ברגל כי זו הטבעיות שלו להזיק ולכן לעולם ברגל לא יהיה כופר כי תמיד מוגדר כמעשה טבעי ואילו בכלבא דאכל אימרי אף שאין כוונתו להזיק, מ"מ השינוי כ"כ גדול שזו יציאה מהטבע, היינו החלוקה בין קרן לרגל איננה אם יש כוונה להזיק או לא, אלא אם זה מעשה טבעי או לא ודברי הגמרא על כוונה להזיק הם רק סימן לפעולה שאינה טבעית ולא סיבה לכופר.

ח. ביאור הסוגיה אצלנו

והנה, אף לאחר שיישבנו ואמרנו שדברי הגמרא אצלנו "מאי שנא קרן דכוונתה להזיק" שהיה נראה כאילו באים לומר את הגדרת קרן, אינם אלא רק סימן לכך שפעולת הנגיחה הינה יוצאת מגדר הטבע, עדיין יש לתמוה ולשאול מדוע אין הגמרא כותבת את עצם ההגדרה של קרן שהיא, כאמור, נזק דלאו אורחיה, אלא מציינת רק את הסימן?

אמנם, אמרנו שלפי תוספות בהבנת מחלוקת פ"נ קנסא או ממונא הרי שלר"פ שפ"נ ממונא הוא, גם קרן הינה נזק של אורחיה ונזק טבעי אלא שהמאפיין הפרטי שלו לעומת שן ורגל הוא שכוונתה להזיק וא"כ מובן שהגמרא תכתוב זאת, אולם לפי רש"י ראינו שגם מ"ד ממונא למד שזהו נזק דלאו אורחיה וא"כ נשאל מדוע הגמרא כתבה את הסימן ולא את העיקר?

כבר שאלנו בעבר את שאלת המהרש"א במהדו"ב והנח"ד, דלא מובן הקשר בין פשיטות הגמרא שתולדות קרן כקרן בגלל הדמיון הקיים בין התולדות לאב, לבין השאלה אם תולדותיהן כיו"ב, מדוע זה שתולדה זהה לאב בתכונותיה תהיה סיבה לכך שתהיה חייבת, הרי גם בשאלה ידענו שהתולדה דומה לאב, דאל"כ לא הייתה קרויה תולדה ובכ"ז שאלנו שלא תהיה חייבת כאב כי אינה כתובה אז מה השתנה בתשובה שעצם הדמיון לאב מכריע שתהיה חייבת כאב? ועיי"ש בתירוץ העניין.

אולם כעת נאמר שהדמיון שיש בין התולדה לאב שאותו ע"כ ידעה הגמרא כבר בשאלתה, הוא דמיון בהגדרת האב דאל"כ לא הייתה קוראת לזה תולדה, והוא אינו אותו דמיון שמחפשת הגמרא ושהתחדש לה כעת בתשובתה, ודווקא אותו דמיון מחודש יש בכוחו להכריע שכיו"ב. מדוע?

כדי שזה יוגדר "תולדה" צריך שהגדרת המזיק תהיה כשל האב, אולם שאלת הגמרא היא שאולי צורת הנזק של התולדה איננה כשל האב ולכן לא תהיה התולדה כיו"ב ותירצה שאף צורת הנזק שווה ולכן ממילא יהיה כיו"ב, ואף שבכלבא דאכל אימרי אין לו אותה צורת נזק וא"כ יש לשאול מדוע שהוא לא יהיה תולדה שלא כיו"ב? י"ל שהשינוי הגדול שיש במעשהו ג"כ יכול לציין את צורת המזיק שהרי כפי שאמרנו שינוי גדול וכוונה להזיק שניהם צורות שונות של נזק לא טבעי, (וכך נפרש בכוונת תוספות שם "הוי תולדה דקרן

דתרואיהו משונים הם אע"ג דקרבן כוונתו להזיק ול"צ להגיע לשון ורגל יוכיחו כדברי הפ"ח) אלא שהגמרא כאן נקטה את עניין הכוונה להזיק כי התולדות שהביאה כאן אינן כ"כ משונות כנ"ל.

א"כ, כשהגמרא אומרת שתולדה דקרבן זו נגיפה וכו', אנו יודעים שהם תולדות ויש להם את הגדרת המזיק של קרבן, דאל"כ לא היו נקראים תולדות של קרבן, אולם מסתפקת הגמרא דאולי צורת הנזק שונה, ולכן דיניה יהיו שונים משל האב. א"כ נמצא שמה שמובא בגמרא "כוונה להזיק" ע"כ לא מובא בנוגע להגדרת המזיק אלא לצורת ההזיק, וא"כ נמצא לפי"ז שלא רק שאין קושי מהגמרא אלא אף מוכח מהגמרא להדיא ש'כוונה להזיק' איננה הגדרת האב קרבן, שהרי על כך שיש לתולדה את הגדרת האב כלל לא הסתפקנו כי אז לא היו קרויות כלל תולדות, וא"כ ע"כ מה שהם תולדה דקרבן לא תלוי כלל בכוונתו להזיק, אלא הספק היה אולי צורת הנזק שונה ותירצה הגמרא שצורת הנזק שווה.

ט. משונה בפעם שלישית

האם משונה בפעם שלישית יהיה שן

יל"ע מה יהיה בפעולת קרבן בפעם שלישית, אותה פעולה של קרבן, שהיא כאמור יציאה מדרך טבעה, כאשר נעשתה שלוש פעמים והפכה למועדת, האם לא נעשתה הפעולה לפעולה שכעת תוגדר כטבעה של הבהמה, אלא נאמר שהתרגלה לעשות **פעולות חריגות**. "ארגיל בשנויו פעמים רבות" - לשון הרמב"ם, אך זה מעשה קרבן ולא הופך להיות אורחיה כרגל, דהיינו עדיין לא עושה זאת מחמת טיבעה, או שמא נאמר שכבר אינה קרבן כי הפעולה הפכה לטבעית? הפשטות היא שזה ממשיך להיות קרבן, וקרבן מועדת, על כל דיניה, דאל"כ כל קרבן שהתייעדה תהיה פטורה בר"ה כדין רגל, אא"כ נאמר שדווקא כשידעינן שכוונתה להזיק ממשיכה להיות קרבן דזה מעיד שלא נעשה לטבע.

דברי רש"י בעניין חזא ירוקא והסברם

אולם עיין ברש"י בדף מח ע"ב ד"ה "דחזא ירוקא" שכתב "...דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן הוא דמתכוין להנאתו וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא..."

שאלת האו"ש מדף טז

בחידושי רמ"ש לדף יט כתב: "נראה לי פשוט דחיה שאין דרכה לאכול פת אף ע"י הדחק ואם אכלה משלם ח"נ, בכל זה אם אכלה שלוש פעמים והוה אורחה כיון דאייעד פטורה לשלם בר"ה, דהוה שן מעליא דאוכלת מה דהוה אורחא לאכול, דבאמת הפת משביע אותה ונתעכל באיבריה ומזין אותה רק דאין זה מאכל חיה וכיון דדרכה בכך אורחה הוה שוב הוה בכלל שן דיש הנאה להיזקה ואין כונתה להזיק רק למלא כרסה ממנה רק דפעם ראשון לאו אורחה וכונתה להזיק ולכן משלמת ח"נ אבל כיון דאייעד הרי הוה אורחה דילה והוה שן ופטורה בר"ה".

והסתפק בכלבא דאכל אימרי ברבי ג"פ, דשם השינוי הוא כי אין דרך להרוג גדולים כדי לאכלן אך דרך לאכלן (רא"ש ס"ג) האם נאמר שאם עשה זאת ג"פ עדיין אין דרך להרוג גדולים או באמת אין כוונתה להזיק בעלמא אלא לצורך אכילתה ונעשה כהריגת קטנים ומוכיח מדף טז ע"ב שאף אחר שהארי בן תרבות שטרף שזה לאו אורחיה ועשה זאת ג"פ נשאר תולדת קרן אולם נשארה הגמרא רק בקשיא ולא בתיובתא, כי אולי בזה ממש מסתפקת הגמרא, ועי"ש שהאריך בדברים וסיים שהאריך בזה קצת "כי יקר בעיני גברי הלכות אלו העמומות".

האם ספק העדאה לצרורות הוא בנקודה זו

בדף יח ע"ב העמידה הגמרא את מחלוקת רבנן ור"א בשאלה אם יש העדאה לצרורות ורש"י שם בד"ה "אלא" העמיד את המחלוקת "בדשני בצרורות ואייעד שלושה זימני בהכי דהדר הוה ליה כאורחיה" והסובר יש העדאה סבר "ושני ואייעד נפקא מתולדה דרגל ונעשה תולדה דקרן ויש להן העדאה".

בפשטות כוונתו שם שצרורות משונים לא נאמרה בהם הלכה של צרורות כשיטתו שם לגבי צרורות דשן שלא נאמרה לגביהם הלכת צרורות, אלא רק לצרורות דרגל, וא"כ הוה דין קרן ולכן יש העדאה ומה יסבור המ"ד שאין העדאה? קשה לומר שסבר שיש הלכת צרורות גם בצרורות דקרן דהרי רבא מסתפק שם אם יש העדאה בצרורות וכי ספקו הוא אם יש העדאה גם לצרורות שאינם רגל? א"כ כיצד כתב רש"י בפשטות שאין לשון צרורות? כמו"כ, לשון הספק בגמרא הוא אם לקרן מדמינן ליה או דילמא תולדה דרגל הוא ואם הספק הוא אם יש לצרורות דקרן דין צרורות, מהו הלשון שזה תולדת רגל הרי וודאי זה קרן לשני הצדדים ורק הספק אם לקרן יש דין צרורות?

ב"מלוא הרועים" שם ביאר את הצד שאין העדאה בכך שמכיוון שזה קרן בגלל השינוי הרי שאחר ג"פ הפכה להיות רגל וכבר איננה קרן וזה כיסוד רש"י ב"חזא ירוקא" הנ"ל ולפי"ז נמצא שהנידון שלנו הוא גוף ספק הגמרא אם יש העדאה לצרורות משונים, האם שינוי בפעם הרביעית זה קרן או רגל, ומדויק לשון הגמרא שם "לקרן מדמינן" או דילמא "תולדה דרגל הוא".

אולם קשה מאד להבין כך, דא"כ מדוע הגמרא מעמידה זאת כספק בצרורות הרי גם לא בצרורות יש להסתפק בזה שכן נפק"מ לפטור בר"ה ועוד.

צמצום העולה מרש"י בעניין חזא ירוקא

נראה שקשה לדמות עניין זה לדברי רש"י בחזא ירוקא, דשם הבהמה עשתה להנאתה ולכן באופן יסודי זה שן, אולם נזק שבפנ"ע הוא משונה, קשה להבין שאחר ג"פ נעשה להזיקו מצוי וכמו שהגמרא בדף ד ע"א שואלת "ומועד דרכו להזיק?" ואף שמתרצת "כיון דאייעד אורחיה הוא"

עוד אפ"ל שבחזא ירוקא שאמר רש"י שיהיה שן שונה מכל קרן פעם רביעית ארי וזה מקרה מיוחד, שם את עצם המעשה עושה להנאתה אלא שהסיבה שבגללה זה משונה היא כי למסור את נפשה לשם כך זה משונה, אך משהורגלה למסור נפשה, כיון שעצם המעשה אורחיה - הוי שן, אך ארי שטרף, אף שרגיל לדרוס ולאכול, יש לשאול למה טרף הרי יכול היה להגיע לאותה הנאה אף ללא הטריפה, אין זאת אלא שרוצה להזיק ולכן עושה מעשה טריפה אז המעשה משונה בעצם ולכן בפעם הרביעית הוי עדיין משונה כי עושה בכוונה להזיק.

כעת בע"ה נלמד מהלך חדש בכל הסוגיה ולפיו יתבארו אף דברי רש"י ברווח.

י. דרך אחרת בביאור הסוגיות

דרך תוספות ר"פ בכלבא דאכל אימרי

כל הדרך הארוכה שעשינו הייתה מבוססת על דרך הרא"ש בסוגיית כשכשה באמתה, אולם ראינו שם גם את ר"פ שהקשה מהי הסתפקות הגמרא, דממנ"פ או שזה משונה ואז זה קרן או שזה אורחיה ואז אינו קרן, ופירש: "דלעולם מיירי דאורחה בהכי ומ"מ כיון דמחמת דיצרו תוקפו מכשכש יש לדמותו לקרן דהוי כקרן מועד" וכן ר' ישעיה שם

בשיטמ"ק פירש: "דכשכשה באמתה אחשיב ליה כאורחיה ע"י יצרו והיינו דקאמר מידי דהוה **אקרן מועדת** דחייבת נזק שלם משום דאורחיה ע"י יצרו, או דלמא קרן מועדת כוונתה להזיק האי אע"ג דאורחיה הוא ע"י יצרו לא דמיא לקרן הואיל ואין כוונתה להזיק אבל לעולם פשיטא ליה דלרגל הוא דמיא הוא ולא הוי אורחיה אלא ע"י יצרו".

ברור להם שהוי אורחיה (שלא כדרך הרא"ש ותוספות שראינו) וספק הגמרא הוא האם לדמות זאת לקרן מועדת כי יש כוונה יצרית או לדמות לרגל כי אין כוונה להזיק ואז יהיה פטור בר"ה. לפיהם יוצא שיהיה זה קרן **אף שוודאי אינו משונה** וא"כ הגדרת קרן לפיהם באמת איננה 'משונה' אלא 'כוונה להזיק', ואיך זה יתבאר עם כל הקשיים הנ"ל?

אמנם כבר לעיל דינקנו ברש"י שלא רק מצב של משונה קצת ניתן להתפרש ע"י כוונה להזיק כדבר שאינו לפי טיבעה אלא גם כאשר הוי היזקו מצוי (אך לא תדיר) יכול להתפרש ע"י כוונה להזיק כדבר החורג מהטבע וא"כ נוכל להמשיך ולבאר כנ"ל, אולם בכ"ז ק"ק מסברא לומר שפעולה שנעשית כאורחיה תתפרש כדבר היוצא מהטבע, לכן נראה כעת לפי דרכם (שיתכן ואף רש"י כאמור יסכים לה לפי דיוקנו בו בדף ג) לבאר את כל העניין באופן שונה מכפי שביארנו עד עתה.

נאמר, שעניין משונה **אינו מגדיר לאף אחד מהאבות**, שהרי כפי שכבר הערנו הוא באמת אינו סיבה לחיוב, אולם ישנו מושג של 'תמות' שהוא, עקרונית, **לא קשור לאב זה או אחר**, כמו שראינו בעבר ברמב"ם שדיבר על תמות עוד לפני שדיבר בכלל על קרן, ועניין '**משונה' הינו מגדיר 'תמות' ולא מגדיר של קרן**, ולפי הרמב"ם נוכל לומר שכלבא דאכל אימרי זה באמת תולדת שן שהרי יש הנאה להיזקה אלא שיש לה קולא של תמות כי זה משונה, אמנם ברש"י שם בדף טו כתב שכלבא דאכל אימרי הוא תולדת קרן, אולם הוסיף רש"י: "לשלם ח"נ" - מה רצה בזה, הרי ברור שאם הא קרן אז משלם ח"נ?

אלא, הגדרתו כמזיק וסיבת חיובו היא מה שיש הנאה להיזקו, שזו תכונת שן, אולם רש"י סובר שאין חיוב תמות בשו"ר אלא רק בקרן וכיוון שזה משונה הרי שע"כ **חיוב תשלומים שלו הוא חיוב תמות** ומכיוון שאין חיוב תמות בשו"ר לרש"י דלא כרמב"ם, **יהיה זה קרן**, וא"כ נמצא שגם מזיק כזה שהוא מזיק בתכונה של שן, אם דינו לשלם תשלומי תמות זה ייכלל בחיוב קרן, כיוון שרק בה יש חיוב תמות ואף שאין כוונה להזיק, מ"מ גם הנאה להזיק זו סיבה לחיוב ועושה אותו למזיק, אך שם המזיק הוא קרן כי חיוב של לאו אורחיה

זה חיוב קרן ולמרות שיש צורך בכוונה להזיק כדי לחייב על קרן זה כדי שיהיה לו תכונת מזיק וכאן יש הנאה להזיק שג"כ יכול להוות סיבה.

ניתן לדייק כך בלשון רש"י שם בדף טו ע"ב ד"ה "משונה הוא" "...והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק", באמת אינו קרן בעצם דאין לו תכונות קרן אלא מצד הח"נ הוא כקרן.

זה יסוד גדול שרואים ברש"י.

האם כלבא דאכל אימרי פטור בר"ה

ברמב"ם שכתב בנזק"מ פרק ג הלכה ז: "חיה שנכנסה לרשות הניזק וטרפה ואכלה בהמה או בשר משלם נ"ש שזה הוא דרכה אבל כלב שאכל כבשים קטנים... הרי זה שינוי ומשלם חצי נזק" היה ניתן לדקדק שבר"ה פטור ולפי"ז זה באמת מזיק של שן ולכן בר"ה פטור אלא שמשלם תשלומי 'תמות' דדין תמות לא קשור לקרן שן ורגל, ויכולה להיות שן תמה ולכן פטורה בר"ה כדין שן.

אולם יל"ע, שהרי הגמרא אומרת לגבי מחזרת, שאם קופצת ואוכלת חייבת בר"ה, א"כ רואים שבמצב של תכונת המזיק שן שיש הנאה להזיקה ואין לה כוונה להזיק חייבת בר"ה, כי זה משונה, אמנם הרמב"ם ילמד אחרת במחזרת, אולם הפשטות היא שמכיוון שזה חיוב תמות זה יכול להיות רק חיוב קרן ולא שן ואז יהיה חייב בר"ה כדין קרן וכדין ארי שטרף בדף טז, וא"כ לפי"ז נאמר שאמנם תכונת המזיק קרן זה רק כשיש כוונה להזיק, אולם כלבא דאכל אימרי אף שאין לזה את תכונות קרן אלא את תכונות שן, מ"מ זה יהיה קרן כי חיוב תמות יש רק בקרן ונמצא שיש לזה חיובי קרן ואז ממילא יהיה גם תולדה דקרן ואז גם יהיה חייב בר"ה.

א"כ לפי דרך תוספות ר"פ יוצא שכלבא דאכל אימרי זה קרן לא בגלל שתכונת קרן זה משונה, כמו שלמדנו ברא"ש, אלא באמת הגדרת קרן זה כוונתו להזיק, אולם כאן, אע"פ שאין לו את הגדרת קרן מצ"ע, אולם כיוון שזה משונה זה עושה אותו לחיוב תמות וחיובו ח"נ כתם וחיוב תמות יש רק בחיובי קרן ולכן יהיה קרן.

כלבא דאכל אימרי לאחר ג"פ

עוד ראיה ליסוד הנ"ל: מה הדין אם הכלבא יאכל ג"פ אימרי, האם יהיה זה עדיין קרן או יהפוך לשן? תוספות ד"ה "כי" בדף טז ע"ב כתבו לגבי זאב שאחרי ג"פ חוזר להיות שן

וראינו שרש"י בדף מח בד"ה "חזא ירוקא" שואל למה זה שן הרי זה משונה ואומר כיון שזה ג"פ אורחיה, והנה, אם זה מצ"ע שייך לקרן כי הגדרת קרן זה משונה, מדוע זה חוזר להיות שן ולא יהיה קרן מועדת?

אלא רואים כנ"ל, שמצד תכונות המזיק באמת אינו קרן שהרי יש הנאה להיזקה ואין כונה להזיק וזה תכונות של שן, אולם זה שייך לקרן רק כי התמות עושה זאת לקרן וא"כ כיוון שאייעד זה כבר לא תמות וכיון שתכונתו שן חוזר להיות שן.

א"כ, יש קרן בעצם שזה נזק כזה בתכונה של כוונה להזיק, אולם בכלבא דאכל אימרי שיש הנאה להיזקו, זה לא קרן בעצם, אך כיוון שזה משונה, ומשונה זה חיוב תמות וזה מה שעושה אותו לקרן, א"כ ברגע שאייעד וכבר אינו משונה אין מה שעושה אותו כעת לקרן וחוזר להיות שן, כפי תכונתו.

